

REPRODÜKSİYON

Öğr. Gör. Selma ÖNBAŞ & Öğr. Gör. Serap MUTLU

REPRODÜKSİYON

Öğr. Gör. Selma ÖNBAŞ¹ & Öğr. Gör. Serap MUTLU²

¹Kocaeli Üniversitesi

²Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Copyright © 2019 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksad.net

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: **978-625-7029-86-5**

Cover Design: Özlem Kaya

December / 2019

Ankara / Turkey

Size = 16 x 24 cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. REPRODÜKSİYONUN UYGULANDIĞI ALANLAR	6
1.1. Mimaride Reprodüksiyon	6
1.1.1. Mimaride Reprodüksiyon Uygulamaları	10
1.2. Veterinerlikte ve Tıpta Reprodüksiyon	12
1.3.1. Veterinerlikte ve Tıpta Reprodüksiyon Uygulamaları	13
1.3. Fotoğrafçılıkta Reprodüksiyon (Dijital Alanlarda)	20
1.3.1. Fotoğrafçılıkta Reprodüksiyon Uygulamaları	22
1.4. Matbaacılıkta Reprodüksiyon	24
1.4.1. Matbaacılıkta Reprodüksiyon Uygulamaları	26
1.5. Resimde Reprodüksiyon	30
1.5.1. Resimde Reprodüksiyon Örnekleri	30
1.6. El Sanatlarında Reprodüksiyon	34
1.6.1. El Sanatlarında Reprodüksiyon Uygulamaları	38
1.7. Geleneksel Giyimde Reprodüksiyon	47
1.7.1. Geleneksel Giyimde Reprodüksiyon Uygulamaları	52
SONUÇ	60
KAYNAKÇA	62
ÖZGEÇMİŞLER	71

ÖNSÖZ

Bir toplumun gelişmesi, o toplumun kültür seviyesinin gelişimine bağlıdır. Toplumların kültürel değerlerine sahip çıkmaları gerekir. Bugün, dünyada ve ülkemizde meydana gelen değişmelerin getirdiği yaşam tarzı, kültür değerlerimizin kullanım alanlarını yitirmesine ve zamanla yok olup gitmesine neden olmaktadır. Bu hızlı değişim sürecini yaşayan insanlarımız bu değerlere pek fazla sahip çıkacak bilince ulaşamamışlardır. Tarihsel ve toplumsal değerlerimizi iyi yansıtan kültür varlıklarımızın özelliklerini yitirip kaybolmalarını göz önünde bulundurarak, çoğaltarak kopyalarını çıkarma, benzerlerini yapma ve üretme anlamına gelen reproduksiyon çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Tekrar meydana getirme, kopyalama anlamına gelen reproduksiyon işlemi araştırmada genel olarak ele alınmış, mimaride reproduksiyon, tıpta reproduksiyon, fotoğrafçılıkta reproduksiyon, matbaacılıkta reproduksiyon, resimde reproduksiyon, el sanatlarında reproduksiyon ve geleneksel giyimde reproduksiyon çalışmaları araştırılmış, bu alanlarda yapılan reproduksiyon uygulamalarına örnekler verilerek reproduksiyon yöntemleri incelenmiştir.

GİRİŞ

Reprodüksiyon, sözlüklerde ve ansiklopedilerde aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

Reprodüksiyon; “Kelime anlamı olarak tekrar meydana getirme, tıpkısını yapma, bir şeyin tıpkısını yapıp çoğaltma, sanat eserlerinin tıpkısı baskılarının genel adı olarak tanımlanmaktadır” (İslimyeli, 1976:685).

Reprodüksiyon; “Çoğaltma, aslını bozmadan yapılan taklit, bir sanat yapıtının kopyası ya da taklidi” (Demirbay,1979:674).

Reprodüksiyon; “Aslına sadık kalınarak yapılan taklit, çoğaltma” (Anonim, 1972:728).

Reprodüksiyon; “Bir sanat eserinin çoğaltılması anlamına gelir. Matbaa yoluyla sanat eserlerinin fotoğraflarının çoğaltılmasına da repodüksiyon denir” (Turani,1995:116).

Reprodüksiyon; “Bir sanat ürününün, özellikle resmin çoğaltılması. Bu işlem genellikle basım yöntemleri kullanılarak yapılır” (Sözen,1994:205).

Reprodüksiyon; “Üretme, çoğaltarak kopyalarını çıkarma, benzerlerini yapmak” (Anonim,1996:172).

Reprodüksiyon; “Bir sanat yapıtının ya da fotoğrafın aslına uygun olarak ancak tıpkı basım gibi gerçek boyutlarına ve malzemesine bağlı kalınmadan çoğaltılmasıyla elde edilen baskı” (Anonim,1997:1589).

Reprodüksiyon; “Çoğaltım, bir sanat eserinin çoğaltılmış örneği” (Komşuoğlu, 1986:240).

Reprodüksiyon; “(Bir sanat yapıtının) Aslına sadık kalınarak yapılan kopya” (Hasol, 1998:389).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi Fransızca kökenli bir kelime olan Reprodüksiyon kısaca; sanatsal değeri olan bir ürünün veya eserin aslını yansıtan, uygun malzeme ve teknikle çoğaltılması, yeniden yapılması anlamına gelmektedir.

Bu anlamda bir ürünün veya eserin reprodüksiyonunun yapılabilmesi için sanatsal bir değer taşıması ve aslının tek bir nüsha veya tek bir tane olması gerekmektedir.

“Reprodüksiyonu kopyadan ayıran özellik, onun taklit olmayıp, yalnızca özgün yapıtın özgün tekniği dışında bir teknikle yeniden üretilmesidir” (Sözen,1994:205).

“İlk reprodüksiyonlar 15. yy’da ağaçbaskı yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve bu tarihten sonra yaygın olarak bilimsel kitapların, haritaların ve zanaatçıların yararlandığı desen örneklerinin çoğaltılmasında kullanılmıştır. Zaman içinde kompozisyonların karmaşıklaşmasıyla ağaç baskı yetersiz kalmış 16.yy’dan başlayarak çukur baskı (intaglio) tekniği uygulanmıştır. 19.yy’a değin yaygın olarak kullanılan bu yöntem daha ince çizgilere olanak tanınmasının yanı sıra, sonuçta daha net bir imgenin ortaya çıkmasını da sağlıyordu; ancak gerek baskı levhalarının zamanla bozulması, gerek sanatçının deseni doğrudan baskı bloğuna çizememesi sorun yaratıyordu. Deseni baskı

işlemine uygun olarak yeniden çizen çizim ustaları bu dönemde ortaya çıkmıştı; ancak çoğaltma işlemine üçüncü bir kişinin katılması özgün desenin her aşamada biraz değişerek, aslından farklılaşmasına neden oluyordu. Bütün bunlara karşın reproduksiyonların yaygınlaşması, rönesans'tan sonraki üslupların Avrupa'nın her yerinde hızla yayılmasını sağlamış, ayrıca artan talep karşısında üretimin uzmanlaşmasına ve tekniklerin gelişmesine yol açmıştır. 17.yy'da çukur baskının yanı sıra aside yedirme baskı; 18.yy'daysa portre reproduksiyonlarında mezzotint, sulu boya'larda leke baskı kullanılmaya başlanmıştır. 1798'de taş baskı'nın 1825-40 arasında da fotoğrafın geliştirilmesiyle 19.yy'da çoğaltma tekniklerinde büyük ilerlemeler kaydedilmişti. Taş baskıda da sanatçı deseni doğrudan taş bloğa çizebiliyor,dolayısıyla bu teknikle yapılan reproduksiyonlar aslına daha uygun oluyordu. Fotoğrafın bulunması ve kolotip (bir tür fotomekanik baskı işlemi) baskının geliştirilmesiyle de çoğaltma sırasında elle yapılan işlemler en aza indirilmiştir. Reproduksiyonlarda yaygın kullanılan bir başka fotoğraf tekniği de fotoğravur'dur. Günümüzde yapılan reproduksiyonlarda çağdaş baskı tekniklerinin tümü kullanılmaktadır” (Anonim, 1997:1589).

Araştırmada, mimaride reproduksiyon, tıp alanında reproduksiyon, fotoğrafçılıkta reproduksiyon, matbaacılıkta reproduksiyon, resimde reproduksiyon el sanatları ve geleneksel giyimde reproduksiyon çalışmaları araştırılmış, bu alanlarda yapılan reproduksiyon uygulamalarına örnekler verilerek reproduksiyon yöntemleri incelenmiştir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Yöntem

Araştırmada konu ile ilgili literatür ve görsel kaynak taraması yapılarak, veri toplanmış ve veriler analiz edilmiştir. Bu amaçla elde edilen bilgi ve resimler amaçlar doğrultusunda düzenlenerek, kitabın ilgili bölümlerinde sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Reprodüksiyonun Uygulandığı Alanlar

Reprodüksiyon kelime anlamı olarak sanatsal değeri olan bir ürünün yeniden yapılması anlamına gelmekle beraber farklı birçok alanda yine farklı anlamlarda kullanılabilir. Reprodüksiyonun kullanıldığı belli başlı bazı alanlar aşağıda açıklanmış, bu alanlarda reprodüksiyonun yerine ve önemine değinilmiştir.

1.1. Mimaride Reprodüksiyon

Mimaride Reprodüksiyon; “(Bir sanat yapıtının) Aslına sadık kalınarak yapılan kopya” (Hasol,1998: 389). Anlamına gelir. Reprodüksiyon ismi bu anlamda mimaride pek kullanılmayıp onun yerini restitüsyon, restorasyon, rekonstrüksiyon kelimeleri almaktadır.

Reprodüksiyon ile aynı anlama gelen rekonstürksiyon; “Tümüyle yıkılmış, yok olmuş ya da çok harap durumda olan bir anıtın veya sitin elde bulunan belgelere dayanılarak yeniden yapılması ancak özel durumlarda kabul edilen bir uygulamadır” (Ahunbay,1996:99).

Restitüsyon, restitüe etmek ise; “İlk şekline getirmek, eski şeklini yapmak, bir anıtın eski durumunun resmini yapmak” (Hasol,1998:389) anlamında kullanılır.

En temel anlatımı ile mimari yapıların yaşam döngüsü boyunca yaşadığı değişikliklerin verilerini sunan restitüsyon; mimari yapının, sonradan değiştirilmiş ya da değişmiş veyahut kısmen yıkılmış ya da yok olmuş bölgelerinin, orijinal halindeki ya da değişikliğe uğradığı tarihteki durumunun anlatımına denir. Mimari yapının yukarıda sayılan

durumlarına; arşiv kayıtlarından, yapıldığı veya değişikliğe uğradığı döneme ait bilgilerden, yapının üstünde mevcut olan izlerden, yapının orijinaline ya da değişikliğe uğramış haline ait fotoğraf veya çizimlerden yararlanılarak ulaşılır. Mimari yapı ile ilgili ulaşılan bu bilgilerden sonra oluşturulan plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle veya maketle yapının yapıldığı dönemden şimdiye kadar geçirdiği sürecin anlatılmasına restitüsyon denir. (<https://www.sigmamuhendislik.com>) (04.11.2019).

Reprodüksiyon; “Başka bir deyişle yok olmuş bir yapının yeniden yapılması ya da yerinden kaldırılıp yeniden yapılması nadiren karşılaşılan bir durumdur” (Kuban, 2000:117).

Mimari açıdan önem taşıyan eski bir yapının veya anıtın herhangi bir sebepten (deprem, savaş, zaman aşımı) ötürü hasar görmüş veya yıkılmış olması reprodüksiyon için uygun bir sebeptir. Bu uygulama yapılırken yeniden yapımı gereken eserin gerçek bir reprodüksiyon olması için esere ait çeşitli teknik veriler, fotoğraflar, grafikler vb. gibi belgelerinin olması gerekmektedir. Her ne kadar bir kopya, tarihi yapıyı ancak biçimsel olarak yansıtır, tarihi değer taşımasa da veya orijinalinin yerini tutmasa da çevre bütünlüğünün korunmaya, kültürel kimliğin yaşatılmaya çalışılması reprodüksiyon çalışmalarını haklı kılmaktadır. Bu durum aslında kültürel değerlere sahip çıkmak onları yaşatmaya çalışmak düşüncesiyle ortaya çıkmıştır.

Tarihi yapılar kültürel mirasımızın en önemli parçalarıdır, en iyi şekilde korunmalı ve değerlendirilmelidir. Aynı zamanda tarihi yapılar, geçmiş ile bugün, bugün ile gelecek arasında bir işlevi de yerine

getirmektedir. Geçmişteki sosyolojik, ekonomik, politik ve dinsel yaşam, tarihi yapıların gövdesini oluşturur (Mahrebel, 2006:1).

“Reprodüksiyon çalışmaları tümüyle yeniden yapım olabildiği gibi yapının gereken yerlerinde yapılan bir nevi onarım ile de uygulanabilmektedir. Restorasyon anlamına gelen onarım aslına uygun olarak yeniden yapımdır” (Bektaş, 2001:127).

Tarihi bilgi ve belge değeri taşıyan bu yapıların geleceğe aktarılması oldukça önemli bir etmendir. Kültür miraslarımızın bir kısmının değişen yaşam şartları dolayısıyla kullanım amaçları değişmeye başlamaktadır. Tarihi yapıların devamlılığını sağlamak adına onları tekrar hayata kazandırmak oldukça önemlidir. Bu noktada “yeniden işlevlendirme” kavramı ortaya çıkmaktadır (Halaç ve Demir, 2017: 344).

Günümüze ulaşan bu tarihi mirasın gelecek kuşaklara aktarılması ve tanıtılmasında turizm hareketlerinin önemi oldukça fazladır. Bölge kimliğini oluşturan bu yapıların bir kısmı günümüzde işlevlerini yitirmiştir. Yapıların devamlılığını sağlayabilmesi adına süreçlerine yeni işlevlerle devam etmeleri gündeme gelmektedir. Bu bağlamda turizm faaliyetleri ile bölgeye gelenlerin ve yer yer kentlinin kullanabileceği işlevler (müze, restoran, otel, çarşı vb.) söz konusu olmaktadır (Halaç ve Demir, 2017: 458).

Miras niteliği taşıyan geleneksel mimari yapılar içerisinde, yöre halkının yaşayışını, kültürünü, geleneklerini anlamak açısından sivil mimari örnekleri ayrı bir önem taşımaktadır. Bu tarihi yapıların korunarak geleceğe taşınması ise bir nevi toplumun kültürel yapısının

muhafaza edilmesidir. Turizm ise kültürel miras ile yakın ilişki içerisinde olması sebebiyle, bu yapıların koruma-kullanma dengesinin gözetilmesine büyük katkı sunmaktadır (Akkuş, Akkuş, 2018: 232).

İnşa sürecinin kendisini, mimari ürünlerden daha fazla önem atfedilen, daha görünür kılan şey; bu yapım-yıkım-yeniden yapım süreçleriyle birlikte kentsel karakter ve de mekanlar değişirken arka planda paranın da el değiştirmesidir. Kapitalin bu sirkülasyonunun engelsizce tamamlanabilmesini sağlayan tarihsel, kültürel ve de siyasi zeminde sağlanabildiği için; yani Türkiye’de süregelen üretim yöntemi de zaten bu sirkülasyona hizmet ettiği için ve de bu durum toplumsal ya da siyasi bir direnç ya da engelle karşılaşmadığı için, mimarlığın ürettiği de ‘tıpkıbasım’ mimari ürünler olmaktadır. Türkiye’deki mimarlığı bir tür ‘reprodüksiyon’ işlemi olarak görmek mümkündür. Mimarın bu işlemde bir tasarımcı olarak kabul görmesi ise ancak kapitalin sirkülasyon ağına bir şekilde eklemlenebilmesiyle mümkün olmaktadır ve bunun da yıldızlaşabilmekle, ‘yıldız mimar’ olmanın gerekliliklerini yerine getirebilmekle mümkün olduğunu görmekteyiz (Kesmez, 2010:19).

Mimaride bir eserin reprodüksiyonu yani kopyasının yapımı yasal izinlere bağlıdır. Ayrıca anayasaya göre bir eserin kopyasının yapımında Eski Eserler Hukuku göz önünde bulundurulmaktadır. Eski eserler hukukuna göre kopya çıkarmak veya yapmak Madde 34’e göre düzenlenmiştir.

“Madde 34; Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı ören yerleri ve müzelerdeki taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının öğretim, eğitim ve

bilimsel araştırma ve tanıtma amacı ile fotoğraflarının ve filmlerinin çekilmesi, mülaj ve kopyalarının çıkartılması Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın iznine bağlıdır. Bu hususla ilgili esaslar, yönetmelikte tespit olunur” (Umar, 1990: 249).

1.1.1. Mimaride Reprodüksiyon Uygulamaları

“Reprodüksiyon örneği olarak mimaride Japonya’da bulunan “İse Tapınağı”nın ilk yapıldığı tarihten günümüze dek her yirmi yılda bir ahşap mimari öğeleri aynı ayrıntılarla işlenerek yeniden yapıldığını görmekteyiz. Mevcut bir yapının başka bir yerde tıpkısını yapmak türünden uygulamalar ise ancak özel durumlarda gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde bu tür bir uygulama Atatürk’ün Selanik’teki doğduğu evin bir kopyası, 100. doğum yılı kutlamaları sırasında, Ankara’da yapılmıştır. Bu müze binası, aslı sınırlarımız dışında kalan ve Atatürk’le ilişkisi dolayısıyla ulus olarak değer verdiğimiz özel bir yapının görselleştirilmesine yardımcı olan ve onu ulaşılabilir kılan bir makettir” (Ahunbay, 1996: 100).

Atatürk Evi Müzesi, Gazi Mahallesi, Atatürk Orman Çiftliği içerisinde bulunmaktadır. 1981 yılında Ankara Ticaret Odası tarafından yapılmıştır. Yunanistan’ın Selanik kentinde bulunan ve Atatürk’ün doğduğu evin tıpkısı şeklinde yapılmıştır.

Resim 1: Atatürk'ün Selanik'te doğduğu evin reproduksiyon çalışması

Japonya'nın ünlü tapınaklarından olan Ise Grand Shrine, bölgedeki büyük ve gösterişli binalar arasında yer alan, ilginç ve karmaşık bir tapınak. Japonya'nın en kutsal alanlarından biri olan Ise kentinde pek çok tapınak bulunuyor. Ise Grand Shrine tapınağı ise, boyutu ve dikkat çekici tasarımı ile ilgi topluyor. Her yirmi yılda bir yeniden inşa edilmesiyle ünlü olan tapınak için büyük emek harcanıyor. (<https://www.milliyetemlak.com>) (04.11.2019).

Resim 2: Ise Grand Shrine (Ise Tapınağı)

(<https://www.milliyetemlak.com.>) (04.11.2019).

1. 2. Veterinerlikte ve Tıpta Reprodüksiyon

Reprodüksiyon; “Kelime manası itibariyle üreme, çoğalma ve yavrulama anlamına gelmektedir” (Birler,1998:1).

Eşsiz üreme, cinsiyetsiz çoğalma” (Tuğlacı,1997:695-696).

Reprodüksiyon; “Bir hücrenin yahut da bir organizmanın orjinallerine benzer ve çok sayıda hücreleri veya organizmaları meydana getirme yeteneklerine Reprodüksiyon veya üreme denilir” (Frandsen, 1977:39).

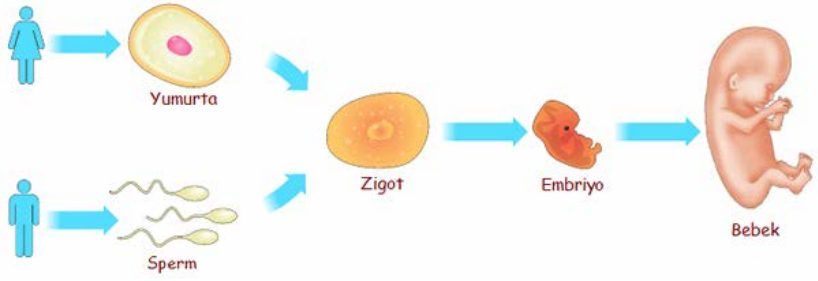
1.3.1. Veterinerlikte ve Tıpta Reprodüksiyon Uygulamaları

Reprodüksiyon veteriner hekimlik ve tıpta kısaca, üreme, çoğalma anlamına gelmektedir.

“Reprodüksiyon birçok işlemi kapsayan olaylar zinciridir. Bu zincir, yavrunun prenatal (doğum öncesi hayat) evrede genital organların farklılaşması doğum sonrası erkek ve dişilerde genital organların gelişmesi, pubertas (ergenlik) erkek ve dişi eşey hücrelerinin çoğalması (spermatogenezis ve orgenezis) dişilerde seksüel siklus, seksüel siklusu ve spermatogenezisi düzenleyen hormonlar, bu hormonların etki şekilleri, fertilizasyon (döllenme=erkek ve dişi gamet hücrelerinin birleşmesi); gebelik, yavrunun gelişim safhaları ve doğumu içerir. Bu olaylar sonunda sağlıklı dişiler (kadınlar), sağlıklı yavru lar meydana getirir ve böylece türün sürekliliği devam eder” (Alaçam,1997).

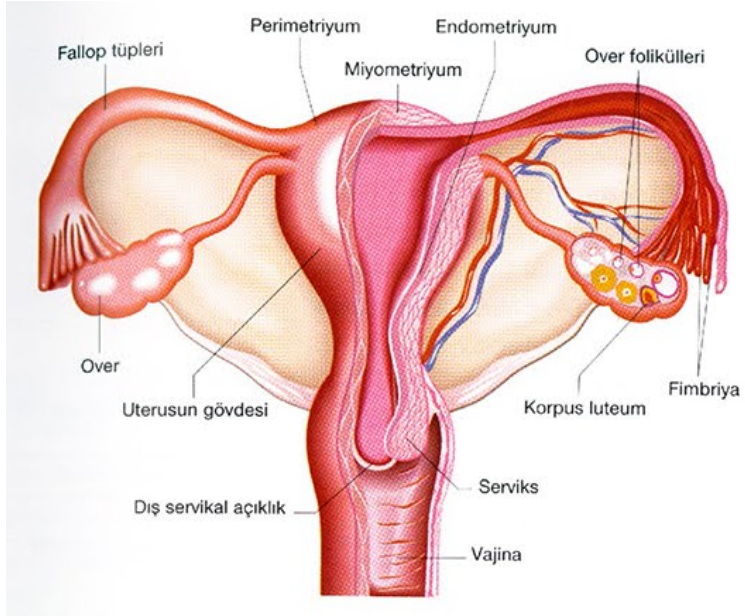
“Normal bir reprodüksiyonda başlıca dört bölüm mevcuttur.

- 1) Sağlıklı bir dişi hücresi (Ovum).
- 2) Ovumun döllenmesi için sağlıklı bir erkek hücresi (Spermatozoit).
- 3) Bu iki germinatif hücrenin karşılaşması için bir ortamın mevcut olması.
- 4) Döllenmiş yumurtanın gelişip büyümesi için uterus ta gerekli koşulların bulunması, fetusun gelişip dünyaya gelmesi ve sonra da yaşantısını sürdürmesidir” (Özkoca,1987:17).

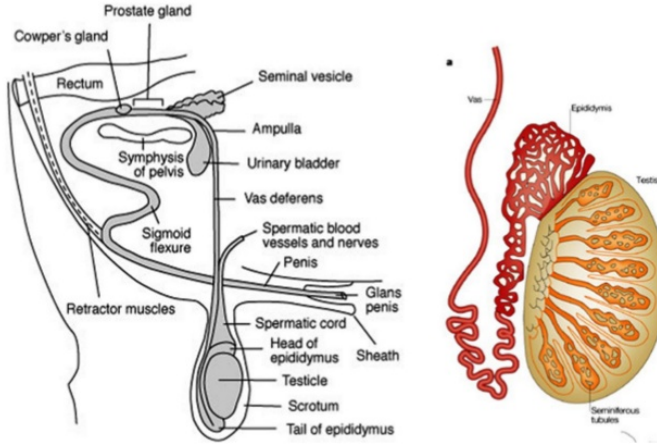
Resim 3: İnsanlarda çoğalma (<http://biyolojiterimleri.com>) (11.11.2019)

- 5) Hayvancılık sektöründe vazgeçilmez öneme sahip olan reproduksiyon biyoteknolojisi; sun'i tohumlama, in vitro fertilizasyon (IVF), gen transferi ve klonlama gibi birtakım yenilikleri kapsar. Bu teknikler arasında en etkin ve yaygın olanı, spermanın dondurulması ve dişi hayvanların suni yolla tohumlanması esasına dayanan suni tohumlama (ST) biyoteknolojisidir (Pekçok-Aksu,2015:206).

Resim 4: Köpeklerde dişi üreme (reproduksiyon) organları

(<http://veterinerakademisi.blogspot.com>) (15.04.2019).

Resim 5: Köpeklerde erkek üreme (reproduksiyon) organları

(<http://veterinerakademisi.blogspot.com>) (15.04.2019).

Klonlama, Yunanca'da "aynı kökten yeni dallar elde etmek" anlamına gelmektedir. Bir bitkiden alınan bir daldan yüzlerce benzer bitki üretme ilkesinin hayvanlara uygulanmasıyla gerçek anlamına ulaşmıştır (Metin, 2010:182).

Bir insanın klonlanması, yani orijinal bir vücut parçasından yaşayan bir insanın tam kopyasının üretilmesi, bilim insanlarını yıllardan beri cezbeden bir düşüncedir. Klonlama fikri son yirmi yıla kadar yerini hep bilim kurgu romanlarında ve benzer mecralarda almış, bunun gerçekleşme olasılığı ise sadece bir ütopya olarak görülmüştür. Bu değerlendirme, 1996 yılında yeniden üretimle ilgili araştırma yapan İskoç bilim adamlarının, vücuttan alınan hücre çekirdeğinden tam bir organizma elde etmeleriyle tekrar gözden geçirilmek zorunda kalmıştır. Klon olarak üretilen ve "Dolly" adı verilen canlı; etik, hukuk, tıp, bio ve gen teknolojisi çerçevesinde şiddetli tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yerdelen, 2014: 644).

Klonlama fikri ilk defa 1938 yılında Alman embriyolog Hans Spemann tarafından düşünülmüş, onun önerdiği temel yöntem sonucunda klonlama kullanılmıştır. İngiliz John Gordon, 1970 yılında ilk kez nükleer transfer yöntemini gerçekleştirmiştir (Metin, 2010: 182).

Dr. Wilmut, 1997'de 6 yaşındaki bir koyunun meme hücresinden klon üretti. Bu defa çekirdek erişkin bir hücreden yani meme hücresinden alınıp yumurta hücresine aktarılmıştı. Bu olaya "Somatik Nükleer Transfer" adı verilmiştir. Dolly 277 yumurta içinde tek hayatta kalan kuzuydu. Dolly'nin olduğu hücre Ocak 1996'da birleştirilmişti (<http://www.deu.edu.tr>) (10.11.2013).

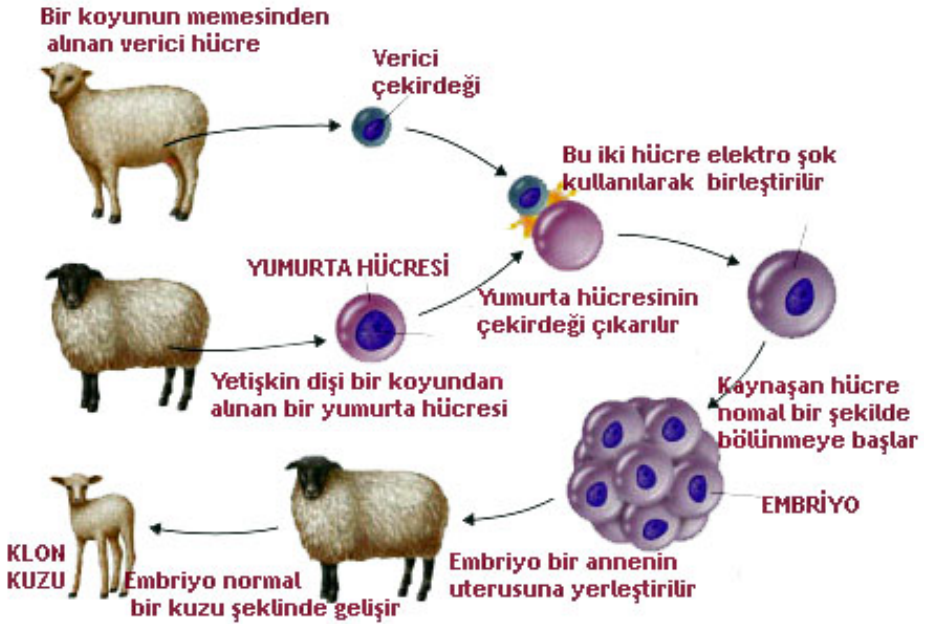
Üretim Amaçlı Klonlama (Reprodüktif Klonlama) esas olarak iki prensibe dayanır (Çetin vd., 2007: 4).

Birincisi: Şu anda var olan ya da daha öncesinde var olmuş olan bir canlının DNA'sıyla aynı DNA'ya sahip canlının meydana getirilmesidir. Bu işlem 5 aşamada gerçekleştirilir; nükleer transfer çalışmalarında yumurta hücresi seçilir. Çünkü bu aşamada yumurta hücresi, hücre içerisine yerleştirilecek bir çekirdeğin bölünmesini sağlayacak potansiyele sahiptir. Olgun yumurtanın nükleusu çıkarılır (enükleasyon). Kültüre edilen verici hücre, enükle edilmiş ve tutulan yumurta hücresinin boşluğuna yerleştirilir. Olgun yumurta hücresi ve verici hücrenin füzyonla birleşmesi sağlanır. Enükle edilmiş yumurta hücre zonasının altına, seçilen verici hücre bırakılır ve iki hücrenin birleşebilmesi için elektrik akımı uygulanır. Böylece; verici hücrenin çekirdeğinin, yumurta sitoplazmasının içerisine girmesi sağlanır. Hücre bölünmesini aktive edebilmek için kimyasallardan veya elektrik akımından yararlanılır. Bir kısım değişimlere uğramasının ardından pronükleuslar, DNA sentezine girer ve mitozun başlaması için gerekli uyarı verilir. Böylece kopyalanan DNA iki kardeş hücreye bölünür. Embriyo transfer işlemi 3. gün, 4. gün ya da 5. günde gerçekleştirilebilir. (Karaöz, Ovalı, 2004: 2).

İkincisi: Çocuk sahibi olmak isteyen ve yumurta hücresi olmayan bir kadının varlığında, başka bir kadından alınan yumurta hücresinin nükleusu çıkartılır (enükleasyon). Bu enükleasyondan sonra artık yumurta hücresi, donör kadına ait genetik bir özellik taşımaz. Çocuk sahibi olmak isteyen kadından alınan herhangi bir somatik hücre

çekirdeği, boş yumurta hücresine nakledilir. Daha sonra erkeğin spermi, mikroenjeksiyon yöntemi ile yumurtaya sokulur. Böylelikle bir embriyo elde edilir. Bu embriyonun yarı klonlanmış olduğu kabul edilmektedir (Çetin vd., 2007: 31-45).

Tedavi Amaçlı (Terapötik) Klonlama: Tedavi amaçlı klonlamada tıbbi yardım amacı vardır. Bilim, doku mühendisliği yoluyla üretilen dokuların tedavi amaçlı olarak kullanılmasını hedeflemektedir (Rossenau, Hennig, 2004: 46).

Resim 6: Klonlama

(<https://hkirli.wordpress.com>) (11.11.2019)

Resim 7: Klonlama ile doğan ilk canlı "Dolly" (<https://tarihnedio.com>) (11.11.2019)

5 Temmuz 1996 tarihinde dünyaya gelen Dolly'in toplamda üç tane annesi var. Annelerden biri genetik materyal ve diğeri yumurta hücresi eldesinde, bir diğere anne de klonu taşımaktan sorumluydu. Biyolojiye meraklı olanlar için kullanılan teknik "Somatik Hücre Nükleer Transfer" tekniğiydi. Dolly, bilim insanlarının uzun uğraşları sonucunda dünyaya geldi. 227 denemeden sonra gelişmeyi başarabilen tek kuzu Dolly olmuştu. Dolly'nin ilk yavrusu Bonnie 1998 yılında doğdu. Daha sonra sırada ikiz kuzular olan Sally ve Rossie vardı. Ardından da üçüz kuzular Lucy, Darcy ve Cotton geldi (<http://www.haberself.com>) (11.11.2019).

Resim 7: Klonlanan hayvan hücresi ‘Dolly ve kuzuları’

(<http://www.haberself.com/h/9698/>) (11.11.2019)

1.3. Fotoğrafçılıkta Reprodüksiyon (Dijital Alanlarda)

Reprodüksiyon; ‘Fransızca kökenli olan reprodüksiyon ifadesi sözlüklerde çoğaltma, aslını bozmadan yapılan taklit; bir sanat yapıtının kopyası olarak tanımlanır’ (Erutku, 2001: 46).

Reprodüksiyon kameraları; Opak ve transparan orjinallerin istenilen ölçüde filme pozlandırma işlemini sağlayan cihaz kameralarıdır. Kameranın en önemli kısımları:

- 1) Film ve orijinal şasesi,
- 2) Işık kaynakları,
- 3) Objektif sistemi,

- 4) Büyültme ve küçültmeyi sağlayan körük ve mil sistemi
- 5) Buzlu cam veya mat folye (Uğur, 1993: 13).

Kameralar fiziksel yapılarına göre ikiye ayrılırlar. Dikey ve yatay kameralar. İki tür bakımından fark yoktur. Fakat büyültme oranında yetersiz kalındığında yatay kameraların kullanımına ihtiyaç duyulmuştur. Foto mekanik işlem ile ışığın geçtiği yerlerde sertleşmesi sonucunda önce hayali görüntünün oluşması, ardından banyo işlemine tabi tutularak gözle görülen gerçek görüntünün elde edildiği fotoğrafik malzemeye reproduksiyon filmi denir (Uğur, 1993: 15-19).

Eni boyu olan fakat derinliği olmayan orijinallerden film veya resim çeken cihazlardır. Fotoğraf makinelerinde çekilen resimler, reproduksiyon kameralar izin orijinal olarak kullanılır. En dikkat çeken farkları repro kameralarının daha büyük olmalarıdır. Repro kameralarını diğer bir farkı çift boyutlu derinliği olmayan orijinallerden resim çekmeleridir. Repro kameraları ile derinlik netliği sağlanamadığı için bir portre veya bir nesne fotoğrafı çekilemez (<http://www.filizmatbaasi.com>) (15.11.2019)

“Reproduksiyon fotoğrafçısının kamera, agrandizör veya kontakt şasede çekim yaptığı esas fotoğrafa “orijinal” denir.” (Anonim, 2005).

1.3.1. Fotoğrafçılıkta Reprodüksiyon Uygulamaları

“Orijinal işlerin çoğaltılabilmesi, uygulama alanlarına uyumu reprodüksiyon teknolojisinin aracılığı ile olur. Kullanıldığı yerler reklamcılık ve matbaacılıktır” (Ertan, 1994:181).

Fotoğrafçılıkta reprodüksiyon; orijinal fotoğrafların aslını bozmadan kopyasını çoğaltmak anlamına gelir.

Resim 8: Reprodüksiyon Çekim Kamerası (<https://www.66pixel.com>) (21.10.2019).

Fotoğrafçılıkta reprodüksiyon orjinallerinin korunup, saklanabilmesi açısından önemlidir. Arşivlerde aktif olmayan optimum şartlarda saklanan orijinal fotoğrafların reprodüksiyonları araştırmacılar

için kaynak oluşturur. Böylece orijinal fotoğraflar optimum şartlarda saklanarak uzun süre varolması sağlanmış olur.

“Orijinal fotoğraflardan alınacak reproduksiyonların doğaldır ki kalitesinin çok iyi olması gerekir. Bunun için reproduksiyon çekiminde etken öğelere önem vermek gereklidir. Bu öğeler sırasıyla şunlardır;

- 1) Orjinallerin temizliği
- 2) Malzemeler
- 3) Aydınlatma
- 4) Film seçimi
- 5) Geliştirici seçimi
- 6) Renkli kopyalama ve duplicate için film ve banyolar
- 7) Pozlama” (Erutku, 2001: 46).

Kaliteli bir reproduksiyon için orjinallerin temizliği çok önemlidir. Yüzeyinde yağ lekesi, toz, kir, renksizleşme gibi kusurlar bulunmamalıdır. Ayrıca fotoğraf kesinlikle suya değdirilmemeli, havalı fırça ile temizlenmelidir.

“Reproduksiyon işlemi; profesyonel işlerde özel reproduksiyon kameraları ile yapılır. Bunlar yatay ve dikey olarak çalışan bir tür fotoğraf makineleridir. Bundan başka agrandizör ve fotoğraf makinesi ile de reproduksiyon yapılabilir.” (Ertan,1994:181).

“Her çeşit resimlerin ve yazıların reproduksiyonları için reprotativ aracı kullanılır. Bu alet obje büyüklüklerine göre kolayca ayarlanabilir.” (Çağlak, 1970: 46).

Aydınlatmada en önemli konu film yüzeyi ile orjinalin tam paralel olmasıdır. Ayrıca orjinali aydınlatan ışık kaynaklarının her iki yandan eşit açıyla ve eşit şiddetle gelmesi gerekir.

“Kopyalama işinde ilkin düzgün bir şekilde resmi yerleştirmek gerekir; makine tam orjinalin üzerine gelecek biçimde monte edilmelidir. Işıklar makinenin her iki yanına 45° açı ile yerleştirilmelidir. Işık resme çok yakın olursa yüzeyde yansımalar olabilir. Dengeli bir konum sağlamak gerekir.” (Calder, 1992: 218).

“Reprodüksiyon işleminde düşük hızlı ve pankromatik filmler kullanılmaktadır.” (Erutku, 2001: 47).

1.4. Matbaacılıkta Reprodüksiyon

Reprodüksiyon; “Baskı yoluyla çoğaltılması istenilen orjinallerden kalıp hazırlanmaya uygun nitelikteki filmlerin meydana getirilmesi demektir. Filmler uygulanan baskı sistemine göre, değişik tarzda hazırlanır. İyi bir baskı için temel şart, iyi bir orjinaline sahip olmaktır” (Anonim, 2003).

Reprodüksiyon fotoğrafçısının kamera, ağırlık veya kontak şasesinde çekim yaptığı esas fotoğrafa Orijinal denir. Bu fotoğraf, Yarım ton-Tire, Tek renkli-Çok renkli, Opak-Şeffaf, Negatif-Pozitif olabilir. Bütün bu orjinallerin mutlaka çift boyutlu olması gerekir, yani eni ve boyu olmalı fakat derinliği olmamalıdır. Derinliği olan eşyalar söz konusu olursa bunların renkli veya siyah beyaz fotoğrafı çekilir. Çekilen bu fotoğraflar Orijinal olarak kullanılır. (<http://matbaateknik.blogspot.com>) (20.11.2019).

Matbaacılık, Grafik, Dizgi, Reprodüksiyon ve klişe, baskı, cilt-serigrafi olmak üzere beş branşın oluşturduğu bir bütündür.

“Grafik, dizgi ve reprodüksiyon bölümleri, matbaacılığın baskı öncesi işlemleriyle ilgili branşlardır. Önceden bunların kendine has zaman ve emek gerektiren zorlu uğraşları vardı. Teknolojik gelişmelerden dolayı bu branşlar tamamen bilgisayarlı ortamda çalışmaya yönelmiş, hatta aynı bilgisayar programlarını ortak kullanır hale gelmişlerdir” (Dikmen, 2001: 32).

Matbaa fotoğrafçılığı olarak da ifade edilen reprodüksiyon bölümünde tüm baskı sistemleri için gerekli olan filmlerin hazırlanması, atölyede bulunan pozlandırma (film çekim) araç-gereçleri ve bilgisayar sistemiyle uygulamalı olarak öğretilir.

“Reprodüksiyon cihazlarının matbaadaki yeri çok önemlidir. Çünkü her baskı sisteminin bir reprodüksiyon atölyesine ihtiyacı vardır. Reprodüksiyon cihazlarını şu şekilde sıralayabiliriz.

Çekim Cihazları: Kameralar, Agrandizör, Kontakt kopya şasesi, Renk ayırma cihazları (scanner)

Banyo Makinesi: Yarım ton banyo makineleri, Rapid Access banyo makineleri, Termostatlı küvet teşkilatı

Yardımcı Araç ve Gereçleri: Densitometreler, Kurutma dolapları, Retuş masaları, Programlama cihazları’dır.” (Anonim, 2001).

Reprodüksiyon atölyesinde kullanılan bütün cihazların asıl görevi, reprodüksiyon için film çekmek veya çekilen filmi kopya etmek, çoğaltmak ve kalıba uygun şekle getirmektir.

Reprodüksiyon filmleri, üzerindeki kimyasal maddeler nedeniyle kağıt ve mürekkebe oranla ışığa çok daha hassastır. Bu sebeple filmler karanlıkta veya hassas olmadıkları renkli ışık altında imal edilir ve kullanılırlar.

Matbaacılıkta fotoğrafların yanı sıra kartpostal reprodüksiyonları da yapılmaktadır. “Yakın geçmişe ışık tutan ve bölgesel özellik taşıyan kartpostallar, moda uyup sık sık çehre değiştirirse de ülkeleri ve dönemin yaşamını yansıtması açısından önemli sayılır. Bugün sayıları hızla artan koleksiyoncular son yıllarda kartpostallara da merak sardı. Özellikle siyah beyaz ve eski alanlar sıkça el değiştirmeye, sergilenmeye ve arşivlenmeye başlandı. Osmanlı kartpostalları, peşinden koşulan çeşitlerin başında yer almaktadır. Bunların yanında turistik ülke örneklerini de biriktirerek oldukça zengin bir arşiv oluşturanların sayısı da artmaktadır. Minyatürler, çini desenleri, halı motifleri, antik parçalar, hayvanlar, karlı noel manzaraları ve reprodüksiyon kartpostallar koleksiyoncuların gözde ürünleridir” (Anonim, 2003).

1.4.1. Matbaacılıkta Reprodüksiyon Uygulamaları

Günümüz ticaret hayatında firmaların öne çıkma istekleri doğmuştur ve kendilerini tanıtılabilmek ve müşteri portföylerini arttırabilmek için diğer reklâm materyalleri ile birlikte takvim de kullanılmaktadır. Firmaların tanıtımında önemli bir yeri bulunan takvim promosyonları matbaalar tarafından basılır. Takvim reprodüksiyonu yapılırken, dikkat edilmesi gereken en önemli husus orijinale birebir uygunluktur. Ölçüler, elemanların konumları ve renkler

elimizdeki orijinalle aynı olmalıdır. Bu nedenle örnek üzerinden ölçüler titizlikle alınmalıdır (MEB., 2011: 5).

Resim 9: Takvim reproduksiyonu (MEB., 2011: 1)

Amblem/logo ismini verdiğimiz bu ifadeler, matbaalar tarafından basılan firmaya ait evraklar üzerinde yer alır. Hemen hemen bütün basılı (kartvizit, reklam sayfası, el ilanı, broşür, fatura irsaliye....) materyallerin üzerinde mevcut olan amblem/logolar matbaacılık, özellikle de masa üstü yayıncılık alanında oldukça önemli bir yer tutar. Baskı öncesi hazırlık aşamasında diğer elemanlarla birlikte amblem/logonun da reproduksiyonunun yapılması gerekmektedir. Kurumsal kimlik; kartvizit, antetli kâğıt, antetli zarf, amblem ve logo, dosya, illüstrasyon gibi basılı materyalleri kapsamakla kalmayıp;

dekorasyondan, çalışanların kılık kıyafetine kadar çok geniş etkisi olan kapsamlı bir kavramdır. (MEB, 2011:1).

İhtiyaca göre ambalaj sanayinde çok çeşitli malzemeler kullanılmaktadır; ama gerek maliyet, gerekse görsel tasarım açısından karton, ambalajın vazgeçilmezlerindedir. Karton ambalajlar, karton tabakalar hâlinde basılmak üzere planlanır ve basıldıktan sonra özel kesim bıçakları ile kesim, pilyaj, varsa perforaj işlemleri tamamlandıktan sonra katlanıp yapıştırılarak doluma hazır hâle getirilir. (MEB, 2011:1).

Resim 10: Karton ambalaj reproduksiyonu (MEB., 2011: 1)

Resim 10: Ofset Baskı (<https://www.lotusajans.com>) (07.10.2019).

Bütün baskı tekniklerinde (Ofset, Flekso, Serigrafi, Digital, Gravür, Retrogravür, Masterflex vs..), henüz baskı kalıpları yapılmadan önce hassas renk kontrollerini kalibre edilmiş ekranlarda yapılır. Ayrıca, baskı şişmelerini, sapmaları üretici firmanın parametreleri doğrultusunda ayarlanır. Bu işlemlerin sonucunda renkler, tasarım üzerindeki objeler ve en küçük detaylar bile istenildiği gibi baskı üzerinde görülür. Bu tekniğe özellikle flekso baskılarda çok ihtiyaç duyulmaktadır. Flekso baskı tekniği ile üretilen Shrink, koli, poşet, alüminyum içecek tenekeleri vs... ürünlerde çok iyi sonuçlar elde

edebilmek için mutlaka reproduksiyon çalışmaları yapılmalıdır. (<https://www.egectpdijital.com>) (07.10.2019).

1.5. Resimde Reproduksiyon

Resimde reproduksiyon; “Bir sanat ürününün, özellikle resmin çoğaltılması anlamına gelmektedir.

Reproduksiyon, Fransızca’da ki "reproduction" kelimesinden dilimize geçmiştir. Çoğaltma, üretme, aslını bozmadan yapılan taklit, yeniden yayımlama gibi anlam-lara gelir. Buna göre örneğin ünlü ressamların resim tablolarının aynen çoğaltılarak satışa sunulması reproduksiyon niteliğindedir.

1.5.1. Resimde Reproduksiyon Örnekleri

Resim 11: Eserin orijinali

Resim 12: Eserin reproduksiyonu

(Vincent Van Gogh'un 1888 tarihli eseri)

Röproduksiyon, bir sanat eserinin aslına uygun kopyasıdır. Bu işlem genelde basım yöntemleri kullanılarak yapılır. Bir sanat eserinin bu anlamda çoğaltılması ve röproduksiyon sayılabilmesi için, özgün yapının gerçekte tek nüsha olarak yapılmış olması gerekir. Röproduksiyonu kopyadan ayıran özellik, onun taklit olmayıp, yalnızca

özgün yapıtın özgün tekniği dışında bir teknikle yeniden üretilmesidir. İşte bu yüzden kopya sayılmaz (Kansu, 2017: 2).

Bu anlamda bir ürünün veya eserin reproduksiyonunun yapılabilmesi için, sanatsal bir değer taşıması ve aslının tek bir nüsha veya tek bir tane olması gerekmektedir. Reproduksiyonu kopyadan ayıran özellik, onun taklit olmayıp, yalnızca özgün yapıtın özgün tekniği dışında bir teknikle yeniden üretilmesidir” (Sözen, 1994: 205).

Ünlü ustaların resimlerinin birebir yeniden yapılması işlemine, yeniden çoğaltım anlamına gelen reproduksiyon terimi kullanılmaktadır. Bu çalışma tekniği konusunda çoğaltımı yapılacak eserin tekniği ve renklerini iyi analiz etmek gerekmektedir. Adım adım orijinalinin yapılış sürecini kavrayıp kademeli olarak kompozisyon tuvalle geçirilmeye çalışılır. Büyük ustaların önemli bölümü ilk dönemlerinde seyahat ederek kendilerinden önceki ustaların eserleri üzerinde çalışmışlar ve onların tekniklerini anlamaya gayret etmişlerdir. (<https://www.istanbulsanatevi.com>) (17.11.2019).

Dünyaca ünlü ressamların en seçkin tablolarının bez (tuval) üzerine orjinalleriyle aynı renk ve desene sahip, reproduksiyonları yapılmaktadır.

İlk reproduksiyon çalışmaları ağaçların düz yüzeylerini oyarak basma tekniğiyle ortaya çıkmıştır. Bu teknik sonucunda birden resimlerin kopyalanma süreci hızlandı. Daha sonra Sennefelder'in icat ettiği taşbaskı reproduksiyon yöntemi ortaya çıktı. Bu yöntem ile basılan resimler daha ucuz oluyordu ama el emeği sarf edilmesi gerekiyordu. Aynı zamanda karmaşık resimler basılması da zor

oluyordu çünkü her renk için ayrı bir taş kullanılması gerekiyordu. Bu nedenden dolayı basit ve sade çalışmalar basılıyordu. Daha sonralardan geliştirilen madeni plakalarla çoğaltma işlemi, taşbaskı reproduksiyon yöntemine ciddi bir rakip oldu. Bu yöntem en pahalı olan yöntemdi. Resim çoğaltmada karşılaşılan tüm güçlükler bu günün teknolojisi ile aşılmış durumdadır. Bir suluboya çalışmasının bile tüm ayrıntılarını kolaylıkla reproduksiyon çalışmasında görebiliyoruz. Günümüzde Reproduksiyon çalışmalar bilgisayar yardımıyla basılmaktadır. Yazıcılarda kağıt yerine tuval bezi kullanılmakta ve bu tuvale basım yapıldıktan sonra çerçeveye gerilerek sabitleme yapılmaktadır. Bu tablolara da kanvas tablo denilmektedir. Orijinal tablolardan tek farkı kanvas tablolar daha mat görünmektedir. (<https://www.karakalemcialismalari.com>) (08.11.2019)

Resim 13: Fikret Otyam Şahmeranlı Kadın

Ayrıca resimde reproduksiyon eserler, üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda her geçen gün biraz daha aslını aratmayan özellikte olmaya başlamıştır. “Resimlerin kabartmalı olarak yapılması onlara asıllarından ayırt edilmeyecek nitelik kazandırmıştır” (Anonim, 2003).

Böylece orijinalini almak olanaksız olan ünlü ressamların en seçkin tabloları; asıllarını aratmayacak güzellikte evlerimizin iş yerlerimizin duvarlarını süslemektedir. Reproduksiyon olarak yapılmış bir çok sanat eseri bulunmaktadır. Bunlara en çok bilinen bir sanat eseri olarak Mona Lisa tablosunu gösterilebilir. Birçok yerde bulunan bu Da Vinci'nin meşhur orijinal Mona Lisa tablosu 1797'den beri Fransa'da Louvre Sarayı'nda sergilenmektedir.

Resim 14: LEONARDO DA VINCI La Jokont (Mona Lisa)

Resim 15: VINCENT VAN GOGH Bakır Vazoda Laleler

1.6. El Sanatlarında Reprodüksiyon

El sanatları, ilk insanların hayati ihtiyaçlarını sağlayacak faaliyetlerle başlar... Başlangıçta basit yalnız fayda amacıyla yapılan bu işler, zamanla kişinin ve sonuçta toplumun bütün sanat yeteneklerini kapsayarak süsleyici sanatlar alanına giren bir sanat yapıtı halini alır (Hünerel,2018:8).

Geleneksel el sanatları, el emeği ile ortaya konan ve estetik bir değer taşıyan geçmişten günümüze kadar beşeri ihtiyaçların karşılanması adına yapılarak ortaya çıkan ve zamanla sanat değeri kazanan faaliyetler ve araçlar olarak meydana gelmektedir. Geleneksel el

sanatları arasında sanat değeri taşıyan birçok dal bulunmaktadır. Geleneksel el sanatları arasında ebru sanatı, oymacılık, hat, çinicilik, çömlekçilik, halıcılık, kilimcilik, cam sanatı, ahşap işçiliği, taş işçiliği, bakırcılık gibi sanatlar bulunmaktadır. Dokumacılık ve oymacılık uzun yıllardır yapılan el sanatları arasında yer almaktadır (<https://www.derszamani.net>) (10.11.2019).

Geleneksel Türk el sanatlarına makro düzeyde yani, milli kültür değer ölçüleri açısından bakıldığında iki büyük sorunla karşılaşılır. Bunlardan birincisi, el sanatı ürünlerin birçoğunun günümüzde kaybolmuş ve kaybolmaya yüz tutmuş olması, ikincisi ise, el sanatı adı altında özgün örneklerin, geleneksel Türk kültürüne ters düşen asılsız, taklitlerle değiştirme girişimi. Geleneksel Türk el sanatlarına mikro düzeyde yani, alanın içyapısından kaynaklanan sorunlar açısından bakıldığında dört önemli sorun dikkat çekmektedir.

1. Ham madde sorunu
2. El sanatı ürünün türüne göre, form veya desen sorunu
3. Standard üretim ve boyama gibi yardımcı unsurlar sorunu
4. Üreticinin desteklenmesi, üretim ve pazar sorunları (Öztürk, 2010: 74).

Günümüzde yaşanan bilimsel ve teknolojik ilerlemeler ve değişen iletişim biçimleri kültürel mirasın da yeni biçimler kazanarak dönüşüme uğramasına ya da kültürel mirasın bazı unsurlarının zamanla unutulmuş ve kaybolmasına yol açmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği bu hızlı dönüşüm karşısında toplumsal yapı da değişmeye başlamış ve

yüzyıllardır süregelen ve somut olmayan kültürel mirası oluşturan bazı adet ve geleneklerin geri planda kalmasına neden olmuştur. Somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için UNESCO 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni kabul etmiş ve bu sözleşmede el sanatları geleneğinin de yer aldığı somut olmayan kültürel miras alanları tanımlanmıştır. İnsanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkmış ve zaman içinde değişen toplumsal koşullara bağlı olarak farklı biçimler alan geleneksel el sanatları, ortaya çıktığı toplumun kültürel kimliğinin bir parçasıdır ve bu sanatı icra eden bireylerin bu gelenekleri kuşaktan kuşağa aktarabilmesiyle somut olmayan kültürel mirasın önemli bir taşıyıcısı konumundadır (Özbek, Çevik, 2018: 589).

Yorumlama ve uygulamadaki kısmi eksikliklere rağmen somut olmayan kültürel miras perspektifi, kamu ve sivil inisiyatiflerin özellikle el sanatları alanını yeniden değerlendirmelerini, telif haklarından kültürel miras yönetimine ve karar alma süreçlerine kadar pek çok konuda radikal değişikliklere gitmelerini gerekli kılmaktadır. Uygulanması gereken koruma planları, bir yandan kültürel mirası ticari ve turistik bir meta olarak algılamayı engellemeli diğer yandan mirasın sürdürülebilir kalkınmaya olan katkısını en üst düzeyde gerçekleştirebilmelidir. Eserin kendisi kadar “ustalığı” önemseyen miras algısındaki bu değişim, kimlik ve aidiyetlere dair farkındalık sağlamakla birlikte kültürel çeşitliliğe saygıyı artıracak ve somut olmayan kültürel mirasın yaşayarak devam etmesinde önemli bir enstrüman olacaktır (Adanalı, 2014: 6).

Turistlerin özgünlük arayışı içinde el sanatı üretimlerine yönelmeleri, Türkiye gibi turizm endüstrisi açısından büyüyen ülkelerde potansiyel oluşturmaktadır. Bu nedenle, turizm merkezlerinde toptan veya perakende olarak çeşitli şekillerde pazarlanan özgün veya taklit el sanatı ürünlerinin yoğun olarak satıldığı görülmektedir. Bu amaçla stantlar, “ziyaretler, alışveriş, müzeleme, fuar, festival gibi etkinlikler geliştirilmekte ve el sanatları etkinlikleriyle turistin deneyimine kültürel motifler eklenmiş olmaktadır. Böylelikle el sanatları ekonomik açıdan hem el sanatçıları hem de yerel kalkınma unsurlarını olumlu etkilemektedir” (Öter, 2010:178).

Türkiye’de yaratıcı turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir anlamda hız kazanması için, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından geleneksel el sanatlarının yaşatılmasına yönelik ustaların yetiştirilmesine, geleneksel el sanatlarını yaşatmak için turizm merkezlerinde atölyelerin açılmasına, nitelikli ustaların bu atölyelerde istihdam edilmesine ağırlık verilmelidir. Bu atölyelerin, yaratıcı turizm konseptine uygun olması hem kültürel değerlerin tanıtılmasını sağlayacak ve hem de turistin aidiyet duygusunu geliştirecektir. Geliştirilecek olan ya da mevcut atölyelerin tanıtılmasının sağlanması ve acentalarla ortak karar alınarak, bu atölyelerin tur güzergâhlarında yer alması turistlerin kolaylıkla atölyelere erişimini sağlayacaktır (Altınay, Dinçer, 2017: 350).

1.6.1. El Sanatlarında Reprodüksiyon Uygulamaları

Resim 16: Reprodüksiyon bakır kap (<https://www.ebay.co.uk/itm>) (10.10.2019).

Resim 17: Reprodüksiyon bakır kap (<https://www.ebay.co.uk/itm>) (10.10.2019).

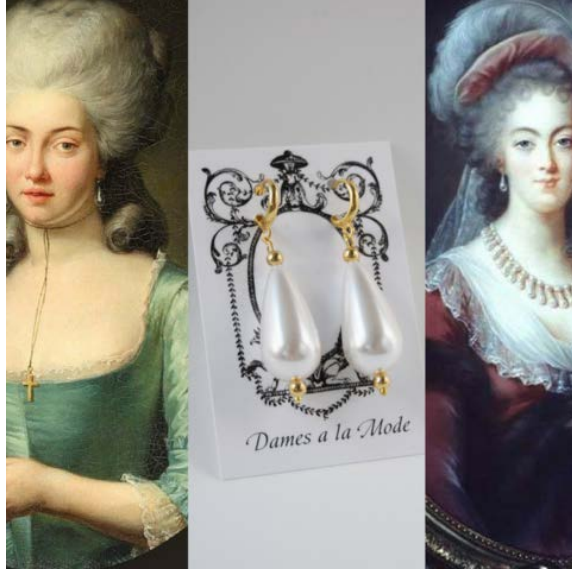
Kuyumculuk; insanoğlunun varlığının ilk bilindiği dönemlerden günümüze kadar uzanan tarihi geçmişi zengin bir sanat dalıdır.

Uygarlıkların kültür ve geleneklerinin, en önemli yansıtıcısıdır takı. Takıda, geçmiş yatar. Anılar ve yaşanmışlıklar vardır. Gizli bir tanıktır (Şaman, Duru, 2015: 96).

Takı; süsleme, form ve malzeme üçgenin oluşturduğu düzendir. Gerekli teknik olanakları ve ustalığı kullanarak ortaya konulan fonksiyonel kullanım eşyası olarak da tanımlanır. Başka bir tanımlamaya göre; çeşitli taş, kemik, tüy, deri, metal vb. gereçlerden yararlanarak yapılmış ve her türlü giyim süslemede kullanılan kolye, bilezik, broş gibi materyallerin geneline takı denir. Giyimi süsleyen, tamamlayan ve bütünleyici bir unsurdur (Anonim, Megep, 2008: 3).

Bir mücevher tasarımcısının başarılı olması için öncelikle iyi bir eğitim alması gereklidir. Tasarım sadece çizmekle bitmiyor, üretim yöntemlerini, taşı, mıhlama vs. Bilmesi gereklidir. Bir mücevher tasarımcısı, mücevherle ilgili her şeyi bilmek zorundadır. Bu konuyla ilgili teknik bir altyapıya ve bunun yanında kültürel bir altyapıya da sahip olması gereklidir (Anonim, Megep, 2008: 18).

Roma takılarında değerli ve yarı değerli taş kullanımı artmıştır. İthal renkli taşların çok pahalıya mal olması ve yoğun talep nedeniyle bunların camdan kopyaları yapılarak takılar üzerinde kullanılmıştır (Anonim, Megep, 2006: 16).

Resim 18: Reprodüksiyon Takı (<https://www.damesalamode.com>) (10.10.2019).

Resim 19: Reprodüksiyon Takı (<https://www.damesalamode.com>) (10.10.2019).

Resim 20: Reprodüksiyon Takı (<https://www.damesalamode.com>) (10.10.2019).

“Gerek Roma döneminde gerekse ondan önceki dönemlerden itibaren hemen hemen tüm cam eşyaların üretiminde taş, maden ve seramik eşyalar taklit edilmiştir” (Atik, 2004: 160).

Mobilya yapımında reprodüksiyon, kısaca orjinaline sadık kalınarak üretilmiş mobilyadır. (Anonim, 2003). Reprodüksiyon mobilya, antika mobilya değil ancak, antika olmaya aday mobilyadır. Kıymetli röprodüksiyon mobilya üretiminde, üretici kendinden tasarım ekleme ve çıkarma yapamaz. Orjinaline sadık kalmalıdır, ürünün gelecekte taşıyacağı antika değeri buna bağlıdır.

Resim 21: Reprodüksiyon Mobilya

(<https://turkish.alibaba.com>) (10.10.2019).

Item No. :MK-0420-01
Size:157*60*91 CM

Resim 22: Reprodüksiyon Mobilya (<https://turkish.alibaba.com>) (10.10.2019).

Resim 23: Reprodüksiyon Mobilya (<https://mutfimo.com>) (10.10.2019).

Günümüzde artık olmayan eski kumaşlar, artık kullanılmayan mobilyalar üzerine bir zamanlar örtülen örtülerin “geleneksel kokusuyla” yeni kumaşlar ve yeni mobilyalar üzerine göre biçimlendirilmesi oldukça normal karşılanırken nakış yine nakış olarak işlenmelidir, boyamayla ya da kurdeleyle yapılmamalıdır. Bu aslından uzaklaştırma ve geleneğin aslını bozma anlamına gelir (Teke, 2017: 67).

El sanatları konusunda geniş bir yelpazede çalışmalar yürüten Olgunlaşma Enstitüleri, modernize ederek ya da güncelleyerek el sanatlarını bugünün insanların beğenisine sunarlar. Bu sayede el sanatlarını geleneksel vasfını taşıyan “otantik” ürünler olmanın ötesine

taşıyarak “işlevsel/ kullanılan” ürünler hâline getirirler. Geleneksel el sanatlarının yaşamasını ve yaşatılmasını sağlayan bu durum, gelenek ve modernin karşıtlık içerisinde değil birlikte düşünülmesi gerektiğini gösteren örneklerden yalnızca biridir (Teke, 2017: 72).

Türk El Sanatçıları Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma Çalışma konusu hakkında ilk elden veri toplamayı amaçlayan tanımsal ve keşfedici yöntem (nitel yaklaşım) tercih edilmiştir. Bunun nedeni; turistlere ürün satan el sanatçılarına dair düzenli bir listenin elde edilmesinde yaşanan güçluktur. 2006 – 2007 yıllarında toplam 74 el sanatçısı ile Ege Bölgesi’nde İzmir’in çeşitli yerlerinde (Selçuk, Buca, Konak, Kemeraltı, Alsancak, Görece) 5 – 15 dakika süren yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Örneklem sayısı kolayda örnekleme ve kartopu tekniğiyle ancak 74’e ulaşabilmiştir. Araştırmada el sanatçılarına yönelik hazırlanmış açık uçlu sorulara verilen yanıtlar içerik olarak analiz edilmiştir. Nitel verilerin analizi analitik genellemeye dayalı yorumlar şeklinde gerçekleştirilmiş ve kavramsal örüntüler şeklinde bulgular elde edilmesi hedeflenmiştir (Öter, 2010: 181-182).

El sanatlarının yapılar üzerinde yaşatılmasının aksine, mimaride kullanılan süsleme kompozisyonlarının çağdaş endüstriyel tasarım ürünlerinde var olmasını sağlamak da sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir. Bazı firmalar, yapılardaki süsleme, motif ve kompozisyonların aynısını kullanarak tasarladığı objelere, esinlendiği eserlerin adını vererek satışa sunmayı ilke edinmiştir. Böylece bilinçlendirilen alıcı, maliyetine katlandığı nesne süslemesi hakkında bilgi edinmiş, oymadan kakmaya, boyamadan işlemeye kadar el

sanatlarına dair genel hatlarıyla bilgi sahibi olma isteği kaçınılmaz bir hal almıştır (Uluçamı, 2018:16).

Resim 24: Reprodüksiyon Paşabahçe Ürünü Hasankeyf Kase (<https://muttimo.com>) (10.10.2019).

Resim 25: Reprodüksiyon Taş Oyma Motifi (<http://www.evinyol.com>) (03.12.2018).

Günümüzde artık olmayan eski kumaşlar, artık kullanılmayan mobilyalar üzerine bir zamanlar örtülen örtülerin “geleneksel

kokusuyla” yeni kumaşlar ve yeni mobilyalar üzerine göre biçimlendirilmesi oldukça normal karşılanırken nakış yine nakış olarak işlenmelidir, boyamayla ya da kurdeleyle yapılmamalıdır. Bu aslından uzaklaştırma ve geleneğin aslını bozma anlamına gelir (Teke, 2017: 67).

El sanatları konusunda geniş bir yelpazede çalışmalar yürüten Olgunlaşma Enstitüleri, modernize ederek ya da güncelleyerek el sanatlarını bugünün insanların beğenisine sunarlar. Bu sayede el sanatlarını geleneksel vasfını taşıyan “otantik” ürünler olmanın ötesine taşıyarak “işlevsel/ kullanılan” ürünler hâline getirirler. Geleneksel el sanatlarının yaşamasını ve yaşatılmasını sağlayan bu durum, gelenek ve modernin karşıtlık içerisinde değil birlikte düşünülmesi gerektiğini gösteren örneklerden yalnızca biridir (Teke, 2017: 72).

Resim 26: Orjinal Manusa Dokuma Örnekleri (Akınarlı, Gök, 2013, 1129).

Resim 27: Reprodüksiyon Tasarımı Yapılarak Dokunan Manusa Kumaş (Akpınarlı, Gök, 2014, 1142).

Ulaşılabilen manusa örneklerinden yola çıkılarak motif ve teknik analizleri yapılmış, elde edilen çizimlerle en kapsamlı motiflerden bir tanesi armürlü tezgahta çözgü lanse tekniğiyle dokunmuştur. Kumaşın yeniden uygulanabilmesi için işlem ve işlem basamaklarıyla ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Böylelikle yeni uygulamalar yapılarak günümüzde tekrar dokunmaya başlanması ile, manusa dokumalarının yaşatılacağı düşünülmektedir (Akpınarlı, Gök, 2016: 1143).

1.7. Geleneksel Giyimde Reprodüksiyon

Giyim insanların yeryüzünde var oldukları günden itibaren, örtünmek ve tabiat şartlarından korunmak amacıyla bir ihtiyaç olarak

ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç zamanla insanların dış görünümünün beğenilme ve süslenme isteğine dönüşmüştür.

Giyim tarihi incelendiğinde, giyimin, insanların kültür ve uygarlık seviyelerinin gelişmesiyle, her alanda olduğu gibi farklılıklar ve gelişmeler gösterdiği gözlenmiştir. Giysi ve giyinme, toplumların yaşam tarzlarını, maddi ve manevi kültür unsurlarını, yaşadıkları coğrafi şartları, ekonomik koşulları, sosyal hayatlarını, gelenek ve göreneklerini ortaya koyan önemli unsurlardandır. Giyim; “Vücudu dış etkilerden koruyan bir araç olduğu kadar, süslenme ve zarif görünme isteğini yerine getiren bir sanattır” (Kırgızoğlu, 1992:6).

Mağara resimlerine bakıldığında; ilk çağ insanların, vücutlarını çeşitli bitkilerle veya avladıkları hayvanların postlarına bürünerek korumaya çalıştıkları görülmektedir. Zamanla insanların topluluk halinde yaşamaya başlamalarıyla, giyinme olgusu daha belirgin şekillerde ortaya çıkmıştır. Uygarlıkların gelişmesiyle birlikte insanlar, hayvansal ve bitkisel liflerle kumaşlar dokumuş, bu kumaşları geliştirdikleri yöntemlerle birbirine tutturarak giysiye dönüştürmüşlerdir. Çeşitli süslemeler ve aksesuarlarla giyimler zevke uygun hale getirilmiştir (Yakut, 2005).

İlk başlarda dış etkenlere karşı korunma güdüsüyle başlayan giyinme ihtiyacı toplumların medeniyet düzeyi ve yaşam biçimlerinin farklılığı ile şekillenmiştir. Giyim tarihi incelendiğinde eski devirlerden bu güne kadar giyinme biçimlerinin pek çok aşama kaydettiği görülür. Her milletin kendi yaşama şekli, kültür ve dini inanışına göre bir giyim şekli oluşturduğu dikkati çeker. Örneğin kurulduğu ilk yüzyıllarda

göçer bir toplum olan Türk milletinde at binmek yaşamın en önemli aktivitesi olduğu için giyimlerinin de at binmeye, avlanmaya, günlük tarım işlerini kolaylıkla yapabilmesine yardımcı olacak şekillerde biçimlendiği ve günümüze izlerinin az yada çok değişerek taşındığı görülmektedir (Arslaner, 2007: 367) .

Giysi ve giyinme, toplumların yaşam tarzlarını, maddi ve manevi kültür unsurlarını, yaşadıkları yerin coğrafi şartlarını, ekonomik koşullarını, sosyal hayatlarını, gelenek ve göreneklerini gözler önüne seren önemli unsurlardandır.

Giyim tercihleri, insanların hem belli bir zaman dilimine uygun görünümlere ilişkin güçlü normları hem de olağan üstü bir seçenek zenginliğini barındıran kültürün belirli bir biçimini kendi amaçları doğrultusunda nasıl yorumladıklarını gösteren eşsiz bir alandır (Crane, 2000:11).

Toplumların kültürel değerlerine sahip çıkmaları ile bugün dünyada meydana gelen değişmelerin getirdiği yaşam tarzının, kültür değerlerinin kullanım alanlarını yitirmesini ve zamanla yok olup gitmesini önleyecektir. Giyimde reproduksiyon, sanatsal ve tarihsel değeri olan giysilerin orijinal boyutunun dışına çıkılmadan, bire bir, uygun malzeme, materyal ve dikiş tekniği ile süsleme özellikleri göz önünde bulundurularak yeniden meydana getirilmesidir (Yakut, 2005).

Reproduksiyon; “Kelime anlamı olarak tekrar meydana getirme, tıpkısını yapma, bir şeyin tıpkısını yapıp çoğaltma, sanat eserlerinin tıpkısı baskılarının genel adı olarak tanımlanmaktadır” (İslimyeli, 1976: 685).

Reprodüksiyonu kopyadan ayıran özellik, onun taklit olmayıp, yalnızca özgün yapının özgün tekniği dışında bir teknikle yeniden üretilmesidir (Sözen, 1994: 205).

Giyimde reproduksiyon; sanatsal ve tarihsel değeri olan giysilerin orijinal boyutunun dışına çıkılmadan, bire bir, uygun malzeme, materyal ve dikiş tekniği ile süsleme özellikleri göz önünde bulundurularak yeniden meydana getirilmesidir. Milli kültürleri yansıtan eserlerin, zaman aşımından veya zarar görebileceği her hangi bir dış etkenden dolayı hasar görme ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olması reproduksiyon çalışmalarının yapılması için önemli bir sebeptir. Özellikle müzelerde bulunan paha biçilmez değerdeki giysilerin reproduksiyonlarının yapılması çok önemlidir (Yakut, 2005).

Türk tarihinde toplumsal yaşam ve özelliklerinde çeşitli dönemlere ait giyim karakterleri ile ilgili bilgilere çok az rastlanmaktadır. Aynı zamanda İslamiyet'ten önce yaşayan Türk toplumlarının giyimleri ile ilgili belge bulmak ve bunları sınıflandırmakta güçtür (Yurdakul ve Üstün, 2008:1402).

Tarih boyunca kültürlerin ve medeniyetlerin giyimlerinde farklılıklar detaylar olduğu görülmektedir. Farklı kültürdeki insanlar, kendi kültürel değerlerine uygun giysiler tercih etmektedirler.

“Türk giyim kuşama çok zengin bir repertuara sahiptir. Orta Asya'dan başlayarak Anadolu'da zenginleşen pek çok örnekler, müzelerimizi doldurmaktadır. Geleneksel Türk el sanatlarında çocukların, erkeklerin, kadınların, giysilerinden elbiseler, cepkenler, bindallı elbiseler, şalvarlar, yelekler ve üç etek elbiseler çok değişik

biçimde süslenmiştir. Bu el sanatlarını yaparken ustalar doğayı, geleneklerini, duygularını, zevklerini ve yöresel özelliklerini, çeşitli renkler, desenler ve modeller kullanarak bu süslemelerde aksettirmişlerdir. Günümüze kadar gelebilen değerli örneklerimiz, gün geçtikçe yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır” (Bedük,1999:1).

Günümüze kadar gelebilmiş görsel olarak karşılaşılan giysiler, daha yakın tarihli kıyafetlerdir. Bu kıyafetlerin daha çok Osmanlı dönemine ait kıyafetler olduğu görülmektedir. Müzelerde teşhir edilen giysiler, genelde dönemin ileri gelenlerine ait giysilerdir. Bununun dışında sandıklardaki miras yoluyla kalan giysilere ve özel koleksiyonlarda saklanan giysilere rastlanılmaktadır.

Türk milli kültürünü yansıtan bu eserlerin, zaman aşımından veya zarar görebileceği her hangi bir dış etkenden dolayı hasar görme ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olması reproduksiyon çalışmalarının yapılması için önemli bir sebeptir. Özellikle müzelerde bulunan paha biçilmez değerdeki giysilerin reproduksiyonlarının yapılması çok önemlidir. “Topkapı Sarayı’nda bulunan tarihi giysilerin, zaman zaman yurt dışına sergilenmek amacıyla götürülmesi, başlarına gelebilecek kazalar, (yangın, gemi batması, çalınması vb.) çok önemli bir tarihi geçmişin yok olmasına neden olabilir. Bu nedenle giysilerin reproduksiyonları yapılarak, sergilerde bunların kullanılması daha güvenli olacaktır. Müzelerde ve özel koleksiyonlarda bulunan eserler için de aynı durum geçerlidir (Yakut, 2005).

Kültürel değerlerin gelecek kuşaklara, aslına uygun olarak ve belgelendirerek, aktarılması bakımından giyimde reproduksiyon çalışmaları büyük önem taşımaktadır.

1.7.1. Geleneksel Giyimde Reproduksiyon Uygulamaları

Resim 28: Bulgaristan göçmen Türklerine ait yeleğin orijinali (Yakut, 2005).

Resim 29: Bulgaristan göçmen Türklerine ait yeleğin reproduksiyon çalışması (Yakut, 2005).

Resim 30: Konya İli Doğanhisar ilçesi Başköy ait  etek entarini orjinali (Yakut, 2005).

Resim 31: Konya İli Doğanhisar ilçesi Başköy ait  etek entarini reproduksiyon alışması (Yakut, 2005).

Resim 32: Tokat İli Nebi köyüne ait üç etek entarinin orijinali (Yakut, 2005).

Resim 33: Tokat İli Nebi köyüne ait üç etek entarinin reproduksiyonu (Yakut, 2005).

Her devirde giyim zevki beğeniler giyim üzerine etkilidir, belirli kriterlere göre şekillenir. Özellikle “Doğu Kültürleri” insanlık için her zaman gizemi barındırmıştır. Ülkeler arası seyahat kolay hale geldikçe egzotik kültürlerin; bir bakıma yağması, keşfetme arzusu arttı. Çözemedikleri doğu kültürlerini sanatçılar, giyimleriyle irdelemiş keşfetmeye moda ve sanata yansıtmaya başlamışlardır. Sahne

kostümleri tasarım sürecinde oluşur senaryoyu ya da metni desteklemek için tasarlanmıştır. Genelde el yapımıdır, özgündür satılmamakta ve üretilmemektedir. Tasarımcı oyuncunun bedenini şekillendirmeye yardımcı hayal gücünü ortaya koyarken; metin referanslı hareket eder. Farklı zaman dilimlerinde düşünülmüş olaylar için o günün giyim özelliklerini bazen yeni özelliklerle buluşturarak sunmak gerekebilir. Giyimdeki orijinal unsurların yeniden ele alındığında bazen birebir uygulanması gerekir. Kullanılan malzemelerin, desenlerin ve uygulama yöntemlerinin buna uygun gerçekleşmesi gerekir. Uygulamaların pratik ve estetik özelliklere sahip olması yüzde yüz gereklidir. Ayrıca sanat eserinin teklik özelliğini taşır (Çevik, 2018: 487-494).

Modacı Faruk Saraç tarafından 30 Ağustos Zafer Bayramı nedeniyle Merkez Orduevi'nde verilen resepsiyonda sunulmak üzere hazırlanan Atatürk'ün giydiği kıyafetlerden oluşan "Sarı Zeybek defilesi" Atatürk'ün giysilerinin reproduksiyon çalışmalarından oluşmaktadır.

1998 tarihinde Atatürk'ün şıklık ve giyim zevkinden ilham alınan kıyafetlerin aslına bağlı kalınarak, askeri, resmi, günlük kıyafetlerinden birebir dikilerek 453 parça kostüm tasarlandı. Cumhuriyetimizin 75. yılı için, Ulu Önder'in 60. ölüm yıldönümünde ilk özel koleksiyonu "Sarı Zeybek" koleksiyonunun sunumu, 1750 davetli huzurunda Dolmabahçe Sarayı'nda ilk kez yapılan bir defileyle gerçekleştirildi. Bu proje için 400'ü aşkın Atatürk fotoğrafı üzerinde inceleme yapılmış, Anıtkabir'deki orijinal kıyafetler incelenmiş, desenlere uygun kumaşlar özel dokutulmuştur. Atatürk'ün giydiği

kıyafetlerin yaka modelleri ve kol manşet ayrıntılarının yanı sıra süveterler ve çoraplarına varana kadar bütün detaylar titizlikle incelenmiş ve her parça o dönemin dikim teknikleri temel alınarak hazırlanmıştır. Aynı koleksiyonun ikinci defilesi Anıtkabir’de 2006 senesinde kapatılan kapılar, koleksiyonu görmeye gelen 5 bin davetli için açılmıştır. (<https://www.ismek.ist>) (10.10.2010).

Bu defilenin farkı ve en heyecan verici tarafı dünyada ilk kez bir liderin orjinaline bağlı kalmak kaydı ile giysilerinin hazırlanarak 1998’de cumhuriyetimizin 75. yıldönümünde defile ile sunulmuş olmasıdır. Yaşadığı devrin en şık giyinen liderlerinden önderimiz Atatürk’ün askeri kostümleri dışındaki tüm giysileri aslına bağlı kalınarak, ait oldukları dönemin detaylarını yansıtan titiz bir çalışma sonucunda hazırlandı. (<http://www.hurriyet.com>) (10.10.2010).

Resim 34: Faruk Saraç ‘‘Sarı Zeybek’’ defilesinden görüntü.

Resim 35: Faruk Saraç ‘‘Sarı Zeybek’’ defilesinden görüntü.

Faruk Saraç ‘‘Padişahın Esvabı’’ isimli projesinde kendi kültürümüze sahip çıkmak, gelecek nesillere iyi yapılan işler bırakmak üzere yapılan projede 36 padişah, 6 valide sultan, 1 şehzade ve 1 çengi kıyafeti olmak üzere toplam 700 parça kıyafet, 2000 yılında 43 mankenin podyuma çıktığı Topkapı Sarayı Aya İrini’deki defilede gösterildi. Çırağan Sarayı’ndaki ikinci defile ise 2009 tarihinde yapılmıştır. Kıyafetler bugün Levent’te bulunan Faruk Saraç Moda Vakfı’nda muhafaza edilmektedir (<https://www.ismek.ist>) (10.10.2010).

Padişah’ın Esvabı Koleksiyonu İki Bölümden Oluşmaktadır. Birinci Bölüm; Türklerin 13. Ve 18. Yüzyıl Arasındaki Giyim Tarzını Kapsamaktadır. İkinci Bölüm İse 3. Selim Döneminde başlayan tekstildeki yeniliklerin 2. Mahmut döneminde uygulanması ile ortaya çıkan Frenk stili kıyafetlerin Osmanlı yaşam biçimi ile karışmasından meydana gelen son dönem Osmanlı giyim tarzını sergiliyor.

Resim 36: Faruk Saraç ‘‘Padişahın Esvabı’’ defilesinden görüntü.

Resim 37: Faruk Saraç ‘‘Padişahın Esvabı’’ defilesinden görüntü.

İçişleri Bakanlığı’ndan Polis Teşkilatı’nın 161. yıldınm için gelen teklif üzerine, bu proje 1287 tarihinden Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminden günümüze kadar polis kıyafetlerinin çalışıldığı bir koleksiyondur. Polis arşivinde, 600 adet fotoğraf üzerinde 3 ay süren araştırma ve incelemeler, 8 ayda sonuca ulaşmıştır. Özel kalıp ve dikim tekniklerinin kullanıldığı kıyafetler, günümüz kumaşlarına uyarlanmıştır. 7 mankenin sunduğu 375 parça koleksiyonun ilk defilesi, 10 Nisan 2006 tarihinde Ankara’da, Çırağan Sarayı’nda 1200 davetliye sunulan ikinci İstanbul defilesi, 11 Nisan 2006 tarihinde yapılmıştır. Aksesuarlar, rozet, hançer ve kılıçlar ve

diğer takılar gerçeğinin birebir kopyası şeklinde yapılmış, ayakkabıların tamamı el işçiliğiyle vücut bulmuştur. Polis Teşkilatı'nda; adını hiç duymadığımız Subaşı'ndan Asesbaşı'na, Böcekbaşı'ndan Kullukçu Çavuşu'na kadar önemli rütbeler, tiyatro oyuncularını tarafından senaryo doğrultusunda canlandırılmıştır. Koleksiyon, şu an Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademisi Müzesi'nde sergilenmektedir (<https://www.ismek.ist>) (12.05. 2018).

Resim 38: Faruk Saraç “Geçmişten Günümüze Polis”

SONUÇ

Yapılan araştırmada reproduksiyonun farklı alanlarda farklı anlamlar taşıdığı görülmüştür. Mimari, veterinerlik ve tıp alanında, fotoğrafçılık, matbaa, resim, el sanatları ve giyim gibi sanatsal alanlarda reproduksiyon çalışması orijinal esere sadık kalınarak aynısını yapmak anlamına gelirken; veterinerlik ve tıpta üreme, çoğalma anlamına gelmektedir. Fotoğrafçılık gibi dijital alanlarda ve matbaacılıkta ise elde bulunan orjinallerin baskı yoluyla çoğaltılması anlamını taşımaktadır.

Reproduksiyon uygulamalarında, uygun çalışma yöntemini kullanmak orijinal eseri doğru ve bire bir yansıtmak açısından önem taşımaktadır.

Reproduksiyon uygulamalarının, belirli bir yöntem dahilinde yapılması önem taşımaktadır. Böyle bir çalışma sonucu, yalnızca uygulama olarak değil, teoride de reproduksiyonu yapılacak eser hakkında tarihsel bilgiler edinilmesi sağlanacaktır.

Araştırma sonucunda; reproduksiyon çalışmalarının sistematik bir biçimde yapılmadığı, yapılan çalışmaların ise; ancak özel koleksiyonlarda yer aldığı görülmüştür. Geleneksel ve toplumsal değerleri en iyi yansıtan eserlerin ömrünü uzatmak, bu değerleri gelecek kuşaklara aktarmak, tarihi sanat değerini korumak açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışmalar yeni tasarımlar ve modernizasyon çalışmalarında kaynak oluşturacaktır.

Mimari, sanat, tıp gibi alanlarda eğitim veren kurumların reproduksiyon konusunda daha bilinçli kişiler yetiştirmek için reproduksiyon atölyeleri kurularak reproduksiyon dersleri verilmeli ve uygulama çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Maddi, manevi büyük bir yük taşıyan reproduksiyon uygulamalarının, devlet tarafından veya özel kurum ve kişiler tarafından desteklenerek arttırılması yarar sağlayacaktır. Sanat değeri olan eski eserlerin zamanla aşınıp yok olması sebebiyle bu değerli eserlerin reproduksiyon uygulamalarının yapılması hem eseri yedeklemek hem de ilham kaynağı olarak geleceğe taşınması gerekmektedir. Kültürel değerlerimizin gelecek kuşaklara aktarılmasının kültürel sürdürülebilirlik açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ADANALI, Yurdağül Kılınc, (2014), “Unesco Koruması Altında Geleneksel El Sanatları Ve Ustalık “ Gelenekten Geleceğe Dergisi'nin Sayı 6, İstanbul.
- AHUNBAY, Zeynep,(1996), **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**, YEM Yayınları, İstanbul.
- AKKUŞ, Çetin, AKKUŞ, Gülizar, (2018), “**Geleneksel Evlerin Turizme Kazandırılması: Kastamonu/ Karabük/Safranbolu Karşılaştırması**”, 4. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu, 19-21 Temmuz 2018, Kastamonu.
- AKPINARLI, Feriha, ÇATALKAYA GÖK, E., (2016), “Geleneksel Manusa Dokumalarının Teknik, Motif Analizi Ve Yeniden Uygulanması”, İdil 5.(24), s.1123-1144, Ankara.
- ALAÇAM, Erol, (1997), “**Doğum ve İnfertilite**”, Ankara.
- ALTINAY, Meltem, DİNÇER, Füsün, İstanbullu, (2017), “**Geleneksel El Sanatlarının Yaratıcı Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi**” Journal of Recreation and Tourism Research <https://www.academia.edu> Erişim Tarihi: 29.10.2019.
- ANONİM, (1972), “**Reprodüksiyon**”, Meydan Larousse, C:10, Ankara.
- ANONİM, (1996), “**Reprodüksiyon**”, Teknik Terimler Sözlüğü, Birsen Yayınevi, İstanbul.

ANONİM, (1997), “**Reprodüksiyon**”, Eczacıbaşı Sanat Dairesi, C:3,
YEM Yayınları, İstanbul.

ANONİM, (1997), “**Reprodüksiyon**”, Eczacıbaşı Sanat Dairesi, C:3,
YEM Yayınları, İstanbul.

ANONİM, (2005). www.turkcebilgi.com

ANONİM , (2003), www.geocities.com

ANONİM, (2003), www.tablonet.com

ANONİM, (2001), www.matbaaturk.org

ANONİM, (2003), www.sihirlitur.com

ANONİM, (2003), www.dreamhome.com.tr

ANONİM, (2008), “**Kuyumculuk Teknolojisi Tarihsel Ve Kültürel Takılar**” Megep (Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), Ankara

ANONİM, (2011), “**Matbaaa Teknolojisi Takvim Reprodüksiyonu**”, Milli Eğitim Bakanlığı Ankara.

ANONİM, (2011), “**Matbaaa Teknolojisi Amblem/Logo Reprodüksiyonu**”, Milli Eğitim Bakanlığı Ankara.

ANONİM, (2011), “**Matbaaa Teknolojisi Antetli Kağıt/Zarf Reprodüksiyonu**”, Milli Eğitim Bakanlığı Ankara.

ANONİM, (2006), “**Kuyumculuk Teknolojisi Takımın Gelişimi**”, Megep (Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), Ankara.

ARSLANER, Çiğdem,(2007), <http://www.hbektas.gazi.edu.tr>

ATİK, Ş., (2004), ‘**M.Ö. 1. Binde Anadolu’da Cam Üretimi ve Tasarımı**’, Yayımlanmış Doktora Tezi: İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

BEDÜK, Saadet, (1999), ‘**Bergama Yöresinde Bir Reprodüksiyon Çalışması ve Günümüze Uyarlanması**’, Basılmamış Makale, Konya.

BEKTAŞ, Cengiz, (2001), ‘**Koruma Onarım**’, YEM Yayınları, İstanbul.

BİRLER, Sema vd., (1998), ‘**Evcil Hayvanlarda Reprodüksiyon ve Suni Tohumlama**’, İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Yayını, İstanbul.

CALDER, J., GARRET, J., (1992), ‘**Her Yönüyle Fotoğrafçılık El Kitabı**’, (Cev. Eshar Kütevin – Ziya Kütevin), Say Yayınları.

Crane, Diana, (2000), ‘**Fashion and Its Social Acendas Class**’, Gender and Identity in Clothing. The University of Chicago Press.

ÇAĞLAK, Güler, (1970), ‘**Fotoğraf Makineleri ve Fotoğrafın Gelişmesi**’, Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi, Sayı 203, Matbaa Sanat Enstitüsü, İstanbul.

ÇETİN, Gürsel, DEMİRCAN, Tunç, HOT, İnci, ERASLAN, Berna Şenel, SEYALIOĞLU, İrem, (2007), ‘**Klonlamaya Genetik, Etik ve Hukuksal Açından Yaklaşım**’, Adli Tıp Dergisi, 21 (2)

- ÇEVİK, Melahat,v(2018), **“Sahne Kostümünün Yaşama Yansıması”** Turkish Studies Social Sciences Volume 13/18, Summer 2018 Ankara.
- DEMİRBAY, Kemal vd., (1979), **“Reprodüksiyon”**, Türkçe Sözlük, Maya Matbaacılık, Ankara.
- DİKMEN, M. Zeki, (2001), **“Onbinlerce Öğrenci Yetiştirmeliyiz”**, Matbaa&Teknik, İstanbul.
- ERTAN, Güler, (1994), **“Reprodüksiyon”**, Fotoğraf Terimleri Sözlüğü, AFA Yayıncılık, İstanbul.
- ERUTKU, Bülent, (2001),**“Reprodüksiyon”**, Fotoğraf Dergisi, Sayı 40, Ant Yayıncılık, İstanbul.
- FRANDSON, R. D.,(1977),**“Evcil Hayvanlarda Anatomi ve Fizyolojileri”**, (Çev. İhsan Aysan), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- GÜRÇAYIR TEKE, Selcen, (2017), **“Seçkinleştirilen El Sanatları ve Geleneğin Sınırları: Olgunlaşma Enstitüleri Örneği”**, Gentrified Handcrafts and Borders of Tradition: The Case of Olgunlaşma Institutes, Millî Folklor, 2017, Yıl 29, Sayı 116
- HALAÇ, Hicran Hanım, DEMİR, İpek, (2017), **“ Tarihi Yapıların Oyuncak Müzesi Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi: Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi Örneği”**, Fen, Matematik, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Araştırmaları 2017 Çizgi Kitabevi Aralık.

- HASOL, Doğan, (1998), **“Reprodüksiyon”**, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM Yayınları, İstanbul.
- İSLİMYELİ, Nüzhet, (1976), **“Reprodüksiyon”**, Sanat Terimleri Ansiklopedisi, Doğuş Matbaacılık ve Ltd. Şti. Matbaası, Ankara.
- KARAÖZ, Erdal, OVALI Ercüment, (2004), **“Kök Hücreler”**, Derya Kitabevi, Trabzon.
- KANSU, Niyazi, (2017), **“Reprodüksiyon Ve Renk Bilgisi Ders Notu”** Görsel İşitsel Teknikler Ve Medya Yapımcılığı Bölümü (Basım Yayın Teknolojileri Programı) Ekim, 2017 Ankara.
- KIRGIZOğLU, Neriman Görgünay, (1992), **“Giyim Sanatı ve Kişisel Görünüm”**, Ankara.
- KOMŞUOğLU, Şükran vd., (1986), **“Resim II Moda Resmi ve Giyim Tarihi”**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- KUBAN, Doğan, (2000), **“Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu”**, YEM Yayınları, İstanbul.
- MAHREBEL, H.A., (2006), **“Tarihi Yapılarda Taşıyıcı Sistem Özellikleri, Hasarlar, Onarım ve Güçlendirme Teknikleri”**, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- METİN, Sevtap, (2010), **“ Biyo-Tıp Etiği ve Hukuk”**, XII Levha Yayınları, İstanbul.

- ÖTER, ZAFER, (2010), **“Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi”** Milli Folklor 22: Sayı: 86
- ÖZBEK, Özlem, ÇEVİK, Samet, (2018), **“Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı Olarak Geleneksel El Sanatları: Gönen İlçesinin Yaşayan Mirası”** jotags.2018 Journal of Tourism and Gastronomy Studies -2018.
- ÖZKOCA, Adnan, (1984), **“Çiftlik Hayvanlarında Reprodüksiyon ve Suni Tohumlama”**, İstanbul.
- ÖZTÜRK, İsmail, (2010), **“Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu”** (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler)". Sanat Dergisi, Ağustos-2010.
- PEKÇOK, Deniz, AKSU Emrah Hicazi, (2015), **“Sığırlarda Östrus Senkroniasyonu ile Birlikte Kullanılan Döl Tutma Oranını Etkileyen Faktörler ”**, Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi 2015-12, Erzurum.
- ROSSENAU, Hennig, (2004), **“Yeniden Canlı Üretimi, Tedavi Edici Klonlama Tartışmaları ve Alman Kök Hücre Kanunu”**, Çev. Hakan Hakeri, Tıp ve Ceza Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara.
- SARIKAYA, Z,H, (2018) **“Takının Sanata Dönüşümü”**, İksad Yayınevi, Ankara
- SÖZEN, M. – TANYELİ, U., (1994), **“Reprodüksiyon”**, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul.

- ŞAMAN Nihal , DURU, M.Nafız, (2015), “**Yirminci Yüzyıldan Günümüze Takı**”, ABMYO Dergisi, 2015: Sayı 40, İstanbul.
- TUĞLACI, Pars, (1997), “**Reprodüksiyon**”, İngilizce-Türkçe Tıp Sözlüğü, abc Kitabevi, İstanbul.
- TURANİ, Adnan, (1995),“**Reprodüksiyon**”, Sanat Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- UĞUR, Engin, (1993), “**Serigrafi Baskıda Fotomekanik Yöntemler**”, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Matbaa Bölümü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul.
- ULUÇAM, Zeynep Mehlika, (2018), “**Sanat Zanaat Mekan İlişisini Yeniden Canlandırmak Çağdaş Tasarımlar ve El Sanatları**”, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayıncı Sertifika No: 14824. 18 Aralık.
- UMAR, Bilge, ÇİLİNGİROĞLU, Altan, (1990), “**Eski Eserler Hukuku**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Ankara.
- ÜSTÜN, Gülçin , YURDAKUL, Soneser, (2007), “**Türk Geleneksel Giyim Kültürünün Bir Parçası Olan Şalvarın Türk Ve Dünya Modasına Yansımaları**”, 38. ICANAS 38. Uluslararası Asya Ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Maddi Kültür, (10-15 Eylül 2007 Ankara).
- YAKUT, Selma, (2005), “**Geleneksel Türk Giyiminde Reprodüksiyon Ve Reprodüksiyon Uygulama Yöntemleri**”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Giyim Endüstrisi

Ve Giyim Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı Giyim Sanatları
Eğitimi Sanat Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

YERDELEN, Erdal, (2014), ‘**Klonlamanın (Kopyalama) Ceza
Hukukundaki Yeri**’, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Dergisi Cilt: 63 Sayı: 3

<https://www.sigmamuhendislik.com> Erişim Tarihi: 04.11.2019

<https://www.milliyetemlak.com> Erişim Tarihi: 04.11.2019

<http://biyolojiterimleri.com> Erişim Tarihi: 11.11.2019

<http://veterinerakademisi.blogspot.com> Erişim Tarihi: 15.04.2019

<http://www.deu.edu.tr> Erişim Tarihi: 10.11.2013

<https://hkirli.wordpress.com> Erişim Tarihi: 11.11.2019

<https://tarihnedio.com> Erişim Tarihi: 11.11.2019

<http://www.haberself.com> Erişim Tarihi: 11.11.2019

<http://www.haberself.com> Erişim Tarihi: 11.11.2019

<http://www.filizmatbaasi.com> Erişim Tarihi:15.11.2019

<http://matbaateknik.blogspot.com> Erişim Tarihi: 20.11.2019

<https://www.lotusajans.com> Erişim Tarihi: 07.10.2019

<https://www.egectpdijital.com> Erişim Tarihi: Erişim Tarihi:
07.10.2019

<https://www.istanbulsanatevi.com> Erişim Tarihi:17.11.2019

<https://www.karakalemcalismalari.com> Erişim Tarihi: 08.11.2019

<https://www.ismek.ist> Erişim Tarihi: 10.10.2010

<http://www.hurriyet.com> Erişim Tarihi: 10.10.2010

<https://www.ismek.ist> Erişim Tarihi: 10.10.2010

<https://www.ismek.ist> Erişim Tarihi: 12.05.2018

<https://www.derszamani.net> Erişim Tarihi:10.10.2010

<https://www.ebay.co.uk/itm> Erişim Tarihi: 10.10.2010

<https://www.damesalamode.com> Erişim Tarihi: 10.10.2019

<https://turkish.alibaba.com> Erişim Tarihi: 10.10.2019

<https://muttimo.com> Erişim Tarihi: 10.10.2019

ÖZGEÇMİŞLER

Selma ÖNBAŞ

Lisans; S.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi Giyim End. ve Giyim San. Eğt. Bölümü Konya 2002

Yüksek Lisans; S.Ü. Sos. Bil. Ens.Giyim End. ve Giyim San. Eğt. ABD Konya 2005

İş Deneyimi:

Usta Öğretici; Kadınhanı Çıraklık Eğitim Merkezi, Kadınhanı / Konya 2003 – 2004

Üretim Planlama, Modelist; iteks Tekstil Konfeksiyon AŞ. Kadınhanı / Konya 2003 – 2004

Öğretim Görevlisi; Selçuk Üniversitesi Ereğli Kemal Akman Meslek Yüksekokulu, Tekstil Giyim Ayakkabı Deri Bölümü, Giyim Üretim Teknolojisi Programı Ereğli/Konya 2005–2013

Öğretim Görevlisi; Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Kemal Akman Meslek Yüksekokulu, Tekstil Giyim Ayakkabı Deri Bölümü Giyim Üretim Teknolojisi, Ereğli/Konya 2013 –2017

Kocaeli Üniversitesi Kandıra Meslek Yüksekokulu 2017 Devam ediyor

İlgi Alanları, beceriler; Giysi ve Moda Tasarımı Modelistlik

Serap MUTLU

2001 yılında Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Eğitimi Bölümü, Giyim Öğretmenliğinden mezun oldu. 2001-2002 yılları arasında Tekstil-Konfeksiyon sektöründe üretim planlama ve modelist olarak çalıştı. Aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Çıraklık Eğitim Merkezi'nde usta öğreticilik yaptı. 2002 yılında Selçuk Üniversitesi Ereğli Meslek Yüksekokulunda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2004 yılında Giyim Sanatları Eğitimi Bölümünden yüksek lisans diploması aldı. 2011 yılında Gazi Üniversitesi Ankara Meslek Yüksekokulunda görevine devam etti. Bir çok kongre, sempozyum ve karma sergiye katıldı. Gazi Üniversitesi Polatlı Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulunda dört yıl görev yaptı. 2018 yılında Gazi Üniversitesinin Bölünmesi ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulunda Giyim Üretim Teknolojisi Programında Öğretim Görevlisi olarak görevine devam etmektedir. Giyim Sanatları, Kişiyeye Özel Giyim, Drapaj

978-625-7029-86-5

